

ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ТИПИ

В статті аналізується місце етнічного, національного в системі ціннісних орієнтирів особистості та дається типологія її етнічної ідентичності.

Ключові слова: етнічна ідентичність, національна ідентичність, нація, етнос, космополітизм, етномаргінальність, націоналізм.

Постановка проблеми. Проблема становлення етнічної ідентичності у межах демократичної та незалежної України є на сьогодні надзвичайно актуальною. Як важливий компонент соціальної ідентичності особистості, що відноситься до сфери усвідомлення, оцінювання та переживання своєї приналежності до певної етнічної спільноти, етнічну ідентичність можна розглядати як таку силу, що здатна об'єднати всіх представників цієї спільноти у єдине ціле, мотивувати їх на досягнення соціальнозначимих цілей та сприяти культурному, інтелектуальному й економічному розквітові нації. Саме тому дослідження феномена етнічної ідентичності та її особливостей на теренах України, активне сприяння зростанню позитивної етнічної ідентичності, а також підняття престижності приналежності до національно-етнічної категорії “українець” повинні набути статусу пріоритетних у соціальній політиці нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “ідентичність” у науці є достатньо новим. У зарубіжній науковій думці воно утвердилось лише з II пол. ХХ століття, а у вітчизняній – тільки в 90-х роках минулого століття. Проблема формування етнічної, національної ідентичності досліджується в творах іноземних суспільствознавців (Б. Андерсона, Ф. Гекмана, Ф. Гелнера, К. Дойча, Е. Сміта, Р. Шпорлюка), вітчизняних мислителів – Л. Шкляра [13], В. Свтуха, Ю. Римаренка, П. Гнатенка, В. Ішука, Г. Касьянова.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати зміст етнічної (національної) ідентичності і дати аналіз типів етнічної ідентичності особистості.

Виклад основного матеріалу. Ціннісна свідомість особистості виступає інструментом її самосвідомості і самооцінки. Самосвідомість особистості внутрішньо багатоманітна – настільки, наскільки багатоманітна сама людська діяльність. Найбільш значимі феномени останньої онтологічно пов'язані з певними соціальними ролями, виконуваними особистістю й усвідомленими нею. Тому не існує самосвідомості як такої, реальними є лише багатоманітні її прояви: політична, національна, професійна, батьківська та ін. Одним із членів цього ряду є національна самосвідомість особистості. Тут ми маємо справу з рефлексивною здатністю індивіда, із зверненістю на самого себе, із здатністю ідентифікувати себе з певною соціальною групою – спільнотою, дистанціюючи себе водночас від інших таких груп і навіть, можливо, протиставляючи себе деяким із них. Причому, ідентифікація, дистанціювання й протиставлення

здійснюються за цілком усвідомленими критеріями національного. Тому постає питання про з'ясування соціальної природи цього феномену.

Серед багатьох трактувань поняття “нація” можна виділити два найбільш загальних підходи. У першому – нація розуміється як особливий вид етносу, як сукупність людей, що формувалася і відтворювалася на основі спільної території, мови, деяких особливостей культури, психічного складу, усвідомлення своєї єдності та відмінності від інших, схожих утворень, а також спільності економічного життя (останнє відрізняє націю від менш розвинутого етнічного утворення – народності).

У другому підході нація розглядається як сукупність громадян, що проживають на території певної держави. У такому розумінні нація може складатися з представників кількох етносів, бути полікультурною та полімовною. Нація в такий спосіб пов'язується з державністю. Типовою для такого розуміння є форма К. Дойча “нація – це народ, який має державу” [14, с. 204], а також думка В. Ключевського, для якого поняття нації означає народ, який став державою [6, с. 42]. Подібна інтерпретація нації більш поширена серед західних етносоціологів та етнологів, таких як Ф. Гекман, Б. Андерсон, Дж. Блашке, Е. Геллнер, Д. Шнаппер, Е. Сміт.

В українській та російській науковій літературі, а ще більш у публіцистиці термін “нація” часом використовується як синонім терміну “народ” (“етнос”). Англійське слово “етнічність” близько відповідає розумінню деякими представниками вітчизняної науки терміну “національність”, маючи на увазі спільність етнічного походження, спільні історичні і генетичні корні. Хоча взагалі в Україні термін національність означає приналежність особи до нації, держави або народу [10].

Для людини Заходу слово “національність” означає перш за все належність до населення або громадянство певної держави. Громадянин США може сказати, наприклад: “Моя національність – американець, а етнічність – китаєць” (щоправда, тут криється тавтологія, оскільки “етнічність” і означає “національність”). Причому це характерно не тільки для Сполучених Штатів. Отже, один і той же термін “нація (nation)” мав і має різні значення для Західного світу і часом для Радянського Союзу, і країн, які виникли на його терені. На Заході він завжди асоціювався з державотворенням. У зарубіжній науковій і громадській думці утвердилося таке визначення нації: “Нація – це велика спільність людей, велика соціальна група, котра через певні об'єктивні і суб'єктивні передумови, принаймні на деяких територіях інтегрувалася в однорідне суспільство, що усвідомлює наявність цієї особливої спільності, і тому притаманне бажання жити у спільній державній структурі” [4, с. 114].

Етнос є діалектичною єдністю двох сторін: природно-біологічної та соціальної. В етнічних спільнотах біологічне існує через соціальне і навпаки. Будучи за своїм походженням феноменом а ні чисто соціальним, а ні виключно біологічним, етнічне проявляється десь на переході, на межі цих характеристик. Прогрес етнічних відносин логічно можна уявити як процес заміщення природних детермінант на соціальні. І якщо архаїчна стадія розвитку етносів відмічена домінуванням природно-біологічних детермінант над соціальними

(підставою цієї стадії етногенезу є родинні зв'язки, які пронизують усю сферу суспільних відносин), то на стадії національній, на якій відбувається інтеграція етнічних спільнот в нації, між якими утворюються міжнаціональні зв'язки, соціальні компоненти починають домінувати над природними.

Епоха загибелі абсолютистських монархій і колоніальних імперій дала людству (переважно європейським народам) ідею величезної міфотворчої і політичної сили, ідею нації як певної субстанції, через яку громадянське суспільство отримує право на суверенітет і владу, замість ідеї про її божественне походження і володіння “помазаником” Бога в особі монарха. Крах феодалізму в країнах Європи з притаманними цьому ладу становими перегородками, торжество ідей свободи, братерства і правової рівності привів до формування держав нового типу, які були покликані задовольняти вимоги й інтереси всіх громадян, незалежно від їх станової приналежності. Отже, держава новітнього європейського типу почала усвідомлюватися як спільна цінність, створена для всіх її громадян, для всієї, як стали висловлюватися, нації. Як констатує Ф. Гекман, “нація” – це ступінь розвитку людської спільноти (можемо тут взяти термін “народ” у його етнічному сенсі), властива розвинутому капіталізму. Саме у XIX столітті, за Ф. Гекманом, поняття “нація” втрачає своє партикулярне (відокремлююче якісь частини народу) значення й асоціюється з етнічними колективами, членам яких властиві почуття етнічної спільності, а в політичному плані вони зорганізовані як держави” [15, с. 51]. Хотілося б звернути увагу, що на рівні нації етнічне втрачає своє партикулярне значення, а не значення взагалі.

Отже, нація об'єднує людей не за властивістю їх кровної спорідненості, що несе в собі, в значній мірі тавро природної спільності, а як певну соціокультурну, історичну спільність, яка не зводиться до чисто етнічних особливостей, хоча частіше за все і пов'язана з певним етносом. Межа між етносом і нацією – це межа між тим, що не залежить від людини, не є його особистою заслугою і тим, що потребує від неї певного особистого зусилля і свідомого вибору. У цьому значенні нація протистоїть кровно-родинній обмеженості людей. Можна сказати, що нація є форма об'єднання в умовах “громадянського суспільства”. Нація не заперечує етнос, а переводить його існування на новий, вищий щабель, звільняючи індивіда від його “природної” прив'язки до нього.

Тому, на нашу думку, все ж слід розрізняти поняття етнічна ідентичність і національна ідентичність. Етнічна ідентичність (ethnic identity) етнічне усвідомлення, сприйняття себе як члена певної етнічної спільноти з емоційними, ціннісними значеннями, які приписуються цьому членству; усвідомлення тотожності з однією етнічною групою (через спільні етносоціальні уявлення, думки, переконання, вірування, моделі поведінки, які формуються в процесі соціалізації) і відокремлення від інших етнічних груп.

Національна ідентичність (national identity) – усвідомлення своєї приналежності певній державі. По суті це синонім етатичної ідентичності. Або таку ідентичність можна розглядати як суперетнічну (super-ethnic identity) – співвідношення індивіда з надетнічною спільнотою, наприклад, в

багатоетнічній Югославії деякі громадяни називали себе югославами (а в СРСР – “советский народ”!), а не сербами, хорватами чи іншими етносами.

Щоправда, нині в Україні багато дослідників поєднують націю з державністю як її ознакою. Так, вважається, що існує політична спільнота громадян певної держави – політична нація (нація-держава) як сукупність політично суб’єктивних громадян, що здійснюють колективні національні інтереси через механізм власної політичної організації – національної держави. Нація визначається, як основний державотворчий елемент, джерело державної влади та носій державного суверенітету. Часто вживається як синонім терміну держава, коли мається на увазі її населення, наприклад для посилання на “національні” університети, банки та інші установи. Натомість етнічна спільнота (етнос) розуміється як спільнота, що має спільне історичне походження, з єдиною мовою і самосвідомістю (як особистим відчуттям “національної ідентичності”, так і колективним усвідомленням своєї єдності і відмінності від інших), державністю або прагненням до її створення [11].

Звичайно, можна наполягати на відмінності між державною і національно ідентичністю, як це робить Ентоні Сміт наводячи наступний аргумент: “Брак відповідності між державою і нацією можна проілюструвати на прикладі “багатонаціональних” держав сьогодення. Адже, за оцінкою Уокера Коннора, даною ще на початку 1970-х рр., лише близько 10% держав можуть претендувати на те, що вони таки справді “національні держави” – в тому розумінні, що державні кордони збігаються з межами **нації** (виділено мною – *О. К.*) і що все населення держави має спільну єдину **етнічну** (виділено мною – *О. К.*) культуру. Попри те, що чимало держав прагнуть стати національними державами в цьому розумінні, вони схильні обмежувати свої претензії на легітимність прагнення політичної єдності і суверенітетом народу, що їм навіть у давно сформованих західних державах загрожують кинути виклик етнічній спільноті в межах тих держав. Такі випадки, а їх немало, унаочнюють ту глибоку прірву, що існує між концепціями держави і нації” [12, с. 24]. Але в наведеній цитаті ми бачимо, як легко автором вживаються як синоніми слова “етнічний” і “національний”. А тепер проведемо маленький експеримент і в даній цитаті у першому випадку слово “національний” замінимо на “етнічний”, а в другому – навпаки. Отже речення перше: “Лише 10% держав можуть претендувати на те, що вони таки справді “**етнічні** держави” – в тому розумінні, що державні кордони збігаються з межами **етносу** і що все населення має спільну єдину **етнічну** культуру”. Речення друге: “Лише 10% держав можуть претендувати на те, що вони таки справді “**національні** держави” – в тому розумінні, що державні кордони збігаються з межами **нації** і що все населення має спільну єдину **національну** культуру”. Ми бачимо що лише перше твердження відповідає дійсності. Межі нації співпадають з межами національної держави і це абсолютно природньо для всіх країн, а не лише для їх десяти відсотків. Тому наведена цитата Сміта не спростовує, а навпаки підтверджує тотожність національної та етатичної ідентичності. Нація, по суті, привласнює елементи інших видів колективної ідентичності, що зумовлює не лише спосіб, завдяки якому національна ідентичність може поєднуватись з

іншими різновидами ідентичностей – класовою, релігійною, етнічною, – а й перетворення націоналізму (точніше, шовінізму) як ідеології на інші ідеології, такі як лібералізм, фашизм, комунізм. Національна ідентичність за самою своєю суттю багатовимірна, її не можна звести до єдиного елемента – на таке неспроможні навіть окремі націоналістичні складові, – її не можна легко або швидко прищепити людині за допомогою штучних засобів.

У зв'язку з процесами глобалізації, національні держави все більше і більше із демотично-унітарних, де основу національної держави складає певний етнос, перетворюються в етнічно-плюралістичні, де об'єднання суспільства відбувається не тільки навколо якогось етнічного елемента, а й навколо певної політичної ідеї.

Формування національної ідентичності може відбуватися всупереч ідентичності етнічній. В поліетнічному суспільстві етнічні ознаки мова, звичаї, традиції можуть стати чинниками, які не об'єднують, а навпаки роз'єднують суспільство.

Особливо важливо відрізнити етнічну і національну ідентичність, коли мова йде не про ідентичність спільноти (колективну ідентичність), а про ідентичність особистості. Одна справа бути етнічним українцем в Україні і бути українцем за національною належністю до української нації, і зовсім інша бути етнічним українцем в США за національною належністю до американської нації.

В житті конкретної людини виникають специфічні стосунки з етнічністю. Крайніми формами їх вираження є з одного боку “етнічний нарцисизм”, з другого – “етнічний нігілізм”, між цими крайнощами маємо проміжний стан етнічних почуттів. Спробуємо проаналізувати вказані типи етнічної ідентичності.

Першим типом є “етнічний нарцисизм”, що проявляється в самозакоханості або надмірній піднесеності власних етнічних рис. Методологічною засадою для аналізу “етнонарцисизму” є ідеї класика психоаналізу З. Фрейда, який першим звернув увагу на величезну роль підсвідомого в житті і діяльності людини, а отже і у формуванні суспільного побуту і культури. Фрейд законно підмітив важливе значення еротичних емоцій.

Дійсно, якщо зауважити, що класичний міфологічний еротизм нічого спільного немає з його вульгарним тлумаченням і якщо прокоментувати ставлення індивіда до етнічної батьківщини, як лона, в якому народжується людина, її патріотизм, що інколи набуває форми фанатизму, емоційної збудженості і духовної піднесеності, то така ідентичність втамовує в особі великі підсвідомі почуття [3, с. 67]. Найчастіше вони оприлюднюються в актах творчого натхнення. Не випадково в образно-поетичній системі мислення сам образ Матері-батьківщини часто міфологізується. Патріотичні почуття набувають високої експресії і навіть екзальтації, сприймаються в ракурсі специфічно еротичного відтінку. Надзвичайно багата фемінізованою образністю є, наприклад, українська національна свідомість, Україна

поєднується з ласкавим образом “неньки”, “дівчини-калини” та ін., що цілком виправдано.

Ще одне коло проблем, яке підлягає аналізу з допомогою доробок З. Фрейда, є проблема особистості і маси. Привертає увагу такий аспект проблеми, як відсутність критичного ставлення маси до самої себе, тобто йдеться про своєрідний ефект масового нарцисизму. Психологічний зв'язок маси, утворений на будь-якому ґрунті, подібний до того, який спостерігається в етносі. І в першому, і в другому випадку виникає ефект соціальної психології – “Ми”. Психологічні засади ідентичності звичайної маси з особою і особи з етносом – аналогічні. Почуття нарцисизму, для якого властивим є позитивне забарвлення “своїх” на протипагу “чужим”, споріднює психологічну структуру масової етнічної психології людини. Йдеться не тільки про здатність особи на крайні вчинки, немотивовані індивідом, а й про гіпертрофію будь-яких ознак, завдяки яким формується конкретна спільність, у тому числі етнічна. Нерідко саме за таких умов цілком прийнятні почуття національної гідності людини набувають рис крайнього етноцентризму. З огляду на психологічні моменти, подібну метаморфозу можна пояснити максималізацією мотивів, підставою для яких є соціальні умови етнічного буття, а також підсвідомий нарцисизм, властивий більшості людей, у яких сформована бодай у початковій формі етнічна чуттєвість. Щоправда, в добу випробувань, якою нині є ситуація на Донбасі, можливо, виправданим є і національний етноцентризм.

Етнонарцисизм масової некритичної свідомості долається через критичне усвідомлення своєї етнічності яскравими творчими індивідуальностями. Така позиція критичного ставлення особи до надбань і певних національних особливостей власного народу породжує “некласичний тип ідентичності особи і етносу” [3, с. 70], який будується на протиставленні та критичному співставленні наявного і можливого у бутті нації, її історії та культури. “Любити свій народ, – зазначав ще І. А. Ільїн, – і вірити у нього, вірити в те, що він упорається зі всіма історичними випробуваннями, повстане з краху очищеним і мудрішим, – не означає закривати собі очі на його слабкості, недоліки, а можливо, і вади. Вважати свій народ за втілення повної і вищої досконалості на землі, було б справжньою пихатістю, хворою націоналістичною зарозумілістю... Любити свій народ не означає лестити йому або приховувати від нього його слабкі сторони, але чесно і мужньо висловлювати їх і невпинно боротися з ними” [5, с. 234–235]. Такими в історії української культури були погляди і ставлення до вузькообмеженого етнографізму українофіла П. Куліша, в добу “розстріляного відродження” М. Хвильового та інших представників творчої інтелігенції українського народу.

Цілком можна погодитися з думкою М. О. Бердяєва, що може бути два типи націоналізму, два типи розуміння його. “Націоналізм може бути ідеалізацією стихійних якостей народу, самозадоволенням народу. Він може бути в захваті від цих якостей і не допускати ніякої критики і самокритики. Це – стихійний націоналізм, і в низьких своїх виявленнях він може бути зоологічним націоналізмом... Але існує другий тип націоналізму, націоналізм творчий. Для цього типу національної свідомості національне буття є творче завдання. Цей

тип національної свідомості не тільки допускає, але й вимагає самокритики, він закликає до самокритики і перевиховання в ім'я національного буття” [1, с. 107].

Наступним типом етнічної свідомості є маргінальний етнотип. Етномаргінальний тип особистості зумовлений її проживанням в іншому етнічному середовищі і суто демографічними обставинами, наприклад як міжетнічні шлюби. У зв'язку з цим для етномаргіналів властива висока ступінь подвійної ідентичності. Як свідчить історія, такий стан етнічної свідомості може існувати досить тривалий час, якщо в цьому є зацікавленість і немає загрози з боку домінуючої культури. Але трапляються випадки, коли ксенофобічні настрої змушують особу змінювати національну приналежність. Таке явище називається криптоетнічністю. “Криптоетнічність є своєрідною спробою розв'язати конфлікт індивіда між етнічною визначеністю і соціальними та соціально-психологічними нормами життя суспільства” [3, с. 71]. Це врешті рещт приводить до того, що людина втрачає духовні і культурні зв'язки з власним народом.

Сучасна правова свідомість і моральність цивілізованого суспільства засуджує будь-які прояви дискримінації за етнічним походженням, але нерідко ще особи вдаються до навмисної зміни етнічності, і не тільки тому, що система тоталітарного тиску створює досить неприємливі для людини умови етнічної ідентичності. Найбільш вразливим фактом є те, коли людина свідомо, добровільно повністю відмовляється від своєї етнічної біографії, що може визначатися як яничарство, чи навіть гірше. Часом це явище не криптоетнічності, зумовленої цілком конкретними причинами соціального характеру, і навіть не морально-етичного гатунку. Це явище зумовлене перш за все пануючим у сучасному суспільстві світоглядним менталітетом, який заперечує субординативізм та ієрархічність у розумінні буття і перш за все у власне людських його проявах. Так, зокрема, в сучасних дослідженнях вищих психічних функцій все більшого значення надається такому явищу як поліфонічність та гетерархічність (на відміну від ієрархічності) організації явищ духовного життя людини [8]. Проте субординативізм, який цілком природньо має свої межі, відіграє значну організаційно-регулятивну функцію в людській поведінці. І це стосується не тільки архаїчної свідомості, а й свідомості сучасної людини.

Етномаргінальний тип особистості є проміжною структурою етнічних орієнтацій особи, яка стала поширеною у зв'язку з розвитком міграційних процесів та потужної інформаційної мережі сучасності. За таких умов ідентичність набуває дещо “некласичних” проявів, пов'язаних не тільки традиційним білінгвізмом, але й масовими культурними орієнтаціями, де чи не визначальну роль відіграють поняття та уявлення про престижність. Масова людська психологія, вихована в умовах урбанізованих алгоритмів поведінки, моделює майже всі аспекти буття в ракурсі престижних орієнтацій, в тому числі і етнокультурних. “Некласичність” як одна з ознак, характерних для маргінальної особистості і для етномаргінальної особистості, зокрема, впливає з об'єктивних умов реальної багатокультурності та відповідної автономії особи,

яка може більш-менш вільно обирати для себе світ етнокультурних цінностей та релігійних орієнтацій. Наприклад, діти православних родин сучасного міста вдаються до релігійної екзотики. Очевидно, крім моди, в цьому є значний вплив маргінальності буття значної кількості людей сучасної цивілізації.

Третій тип, своєрідність якого полягає в тому, що потреба саме в етнічній ідентичності ніби зникає взагалі, натомість маніфестується інша, позаетнічна спільнота як опозиція першій, космополітичний тип, що орієнтується на загальнолюдські вартості, вважаючи етнічність ознакою світоглядної провінційності. “Космополітизм – це громадянська ідеологія, яка визнає пріоритет особистісних (загальнолюдських) цінностей перед етнічними (національними), і цінностей етнічних (національних) – перед державним” [2, с. 51]. Таким чином, етнічне в космополітизмі не зникає, отримує статус ціннісної ієрархії. Космополітизм має стати ідеологією громадянської культури, яка розвивається не замість етнічних культур, а разом з ними.

Космополітизм як світоглядна основа “етнічного нейтралітету” претендує на те, щоб у національно визначеному світі бути поза (або вище) цих визначень. У космополітизмі цінне те, що він спрямований до загального горизонту національного світу, шукає цінності, які об’єднують світ, але й вони завжди національно визначені, хоча і не завжди цим виділяються. У свідомості окремої особистості співвідношення етнічного і позаетнічного (космополітичного) може знаходитися у різних формах підлеглості і взаємодії. Одним із варіантів такої взаємодії є взаємна відповідність цих рівнів самосвідомості у формі усвідомлених орієнтацій і неусвідомлених реакцій. Ось що з цього приводу писав відомий грузинський філософ М. Мамардашвілі: “Я по структурі своїй є космополітичним. У тому значенні, що кожною частинкою своєю я, безумовно відчуваю себе грузином – на рівні всіх реакцій: сексуальної, фізичної і т.д. Але внутрішнє життя в мене відбувається як у громадянина світу. В будь-якому місці я відчуваю себе, вдома” [9, с. 38]. Щоправда, легко відчувати себе скрізь “як удома”, і не нести відповідальності по облаштуванню свого маленького “дому”, посилаючись на те, що “дім – увесь світ”. Тож у сучасному значенні космополітизм – ідеологія, що проповідує зречення національних традицій, культури, патріотизму, заперечує державний і національний суверенітет [7].

Висновки. Сучасна особистість, перебуваючи на перетині багатьох тенденцій глобального характеру, формує етнічну ідентичність в складних і суперечливих умовах. Адже життя і побут, спілкування і соціальні відносини в цілому змінюються дуже швидко і впливають на процеси етнічної ідентичності. З урахуванням викладеного доводиться спостерігати різні форми ідентичності, які базуються на відповідних структурах свідомості, загальносвітоглядній орієнтації. Все це необхідно враховувати, коли мова йде про етнічність, її кризовий стан та спроби її формування і розвитку.

Література

1. Бердяев Н. А. Философия неравенства / Н. А. Бердяев. – М. : ИМА-пресс, 1990. – 288 с.
2. Гусейнов Г. Этнос и политическая власть / Д. Драгунский, В. Сергеев, В. Цымбурский // Век XX и мир. – 1989. – №9. – С. 13–18.
3. Этнос и социум. / Б. В. Потапов, В. А. Піддубний, Л. Є. Шкляр та ін. – К. : Наук. думка, 1993. – 172 с.

4. Євтух В. Якою має бути етнополітика української держави / В. Євтух // Віче. – 1992. – № 8. – С. 112–170.
 5. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. – М. : Республика, 1993. – 431 с.
 6. Ключевський В. О. Курс русской истории / В. О. Ключевський // Сочинения : в 9 т. – М. : Мысль, 1987. – Т. 1. – 1987. – 426 с.
 7. Космополітизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>
 8. Кюнг Г. Когнитивные науки на историческом фоне. Заметки философа / Г. Кюнг // Вопр. философии. – 1992. – № 1. – С. 41–51.
 9. Мамардашвили М. Как я понимаю философию / М. Мамардашвили. – М. : Прогресс, 1990. – 366 с.
 10. Національність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>
 11. Нація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>
 12. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність : пер. з англ. / Е. Д. Сміт. – К. : Основи, 1994. – 223 с.
 13. Шкляр Л. Е. Этнос. Культура. Личность : филос.-методол. аспекты исследования / Л. Е. Шкляр. – К. : Наукова думка, 1992. – 85 с.
 14. Deutsch K. Nationen bildung – National Staat-Integration / K. Deutsch. – Dusseldorf, 1972. – 298 p.
 15. Heckman F. Etnische Minderheiten Volk und Nation. Soziologie inter-ethnischer. Beziehungen / F. Heckman. – Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag, 1992. – 281 p.
- Отримано 14.01.2015

Summary

Korniienko Olexandr. Ethnic personal identity and its types.

Modern personality, being at the crossroads of many trends in global, ethnic identity forms a complex and controversial circumstances. After zhytya and life, communication and social relationships in general are changing very rapidly and influence the processes of ethnic identity. In view of the watch have various forms of identity based on the relevant structures of consciousness zahalnosvitohlyadnoyi orientation. This should be considered when it comes to ethnicity and its state of crisis and efforts of its formation and development.

Keywords: *ethnic identity, national identity, nation, ethnos, cosmopolitanism, ethnic marginality, nationalism.*